

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 20 december 2013

Mål nr

Ö 4071-13

KLAGANDE

HU

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat IA

MOTPART

SS

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat STL

SAKEN

Överflyttning av barn

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2013-07-18 i mål ÖÄ 6738-13

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

För det biträde som IA har lämnat HU i Högsta domstolen fastställs ersättning enligt rättshjälpslagen till 10 091 kr, avseende arbete. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 2 018 kr.

För det biträde som STL har lämnat SS i Högsta domstolen fastställs ersättning enligt rättshjälpslagen till 12 420 kr, avseende arbete. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 2 484 kr.

Vardera parten ska stå sin rättegångskostnad.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HU har yrkat att Stockholms tingsrätts beslut meddelat den 31 mars 2010 i mål Ä 3107-10 inte ska ändras.

SS har motsatt sig yrkandet.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund

1. HU och SS har dottern L. L föddes i maj 2007 när familjen bodde i Turkiet. HU och SS var gifta och hade gemensam vårdnad om L. SS och L besökte Sverige under somrarna och julen för att träffa sina släktingar, men L vistades annars i Turkiet med sina föräldrar.
2. I juni 2009 tog SS med sig L och reste till Sverige. Hon återvände därefter inte med henne till Turkiet. L hölls kvar i Sverige mot HU:s vilja.

3. Med stöd av 1980 års Haagkonvention om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn ansökte HU om att L skulle överflyttas till honom i Turkiet. Stockholms tingsrätt beslutade den 31 mars 2010 att L skulle överflyttas till HU. Samtidigt beslutade tingsrätten att verkställigheten skulle ske genom polismyndighetens försorg. SS överklagade beslutet, men det ändrades inte.

4. Beslutet om att L ska överflyttas till HU i Turkiet har inte verkställts. HU och SS är numera skilda, och L bor tillsammans med SS, halvsyskon och styvfar i Sverige. Under den tid som L har bott i Sverige har HU och SS vid olika tillfällen diskuterat frågor om vårdnaden om L, bl.a. möjligheten till umgänge för L med HU. L har också träffat HU.

5. Sedan SS hade ansökt om upphävande av tingsrättens beslut från mars 2010, beslutade tingsrätten i juni 2013 att L inte ska överflyttas till HU i Turkiet. Enligt tingsrätten kan det finnas en allvarlig risk för att en överflyttning skulle skada L:s hälsa och försätta henne i en situation som inte är godtagbar. Hovrätten har gjort samma bedömning som tingsrätten och har därför avslagit HU:s överklagande dit.

6. 1980 års Haagkonvention är införd i svensk rätt genom lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn.

Frågan i målet

7. Frågan i målet gäller tillämpning av de bestämmelser som finns i 1989 års lag och 1980 års Haagkonvention enligt vilka överflyttning i vissa fall får vägras.

Allmänt om 1980 års Haagkonvention

8. 1980 års Haagkonvention syftar till att skydda barn mot de skadliga effekterna av ett olovligt bortförande till ett annat land eller ett olovligt kvarhållande där. Genom konventionen inrättas en ordning som ska säkerställa att, om ett barn olovligen förs bort eller hålls kvar, barnet skyndsamt ska kunna föras tillbaka till sin hemmiljö. Med en tillämpning av konventionen ska man snabbt och effektivt kunna återställa det faktiska läge som fanns före bortförandet och därmed säkra barnets trygghet.

9. I varje land ska det finnas en central myndighet som ansvarar för att skyldigheterna enligt konventionen fullgörs. Centralmyndigheterna ska på olika sätt samarbeta med varandra för att barnet ska kunna återlämnas så fort som möjligt. Även i övrigt ska domstolars och myndigheters handläggning vara skyndsamt. Har t.ex. ett avgörande inte fattats inom sex veckor, kan sökanden kräva en redogörelse för dröjsmålet (artikel 11).

10. Frågor om vårdnaden om barnet regleras inte i 1980 års Haagkonvention, och ett avgörande enligt konventionen ska inte ses som ett ställningstagande i någon vårdnadsfråga (artikel 19). I konventionen finns däremot bestämmelser som ska hindra att en vårdnadsprocess inleds i det land dit barnet har förts olovligen (se artikel 16). En sådan process skulle nämligen kunna försvåra överflyttningen. Med stöd av konventionen ska barnet snabbt kunna föras tillbaka till det land där det hade hemvist vid bortförandet och stod under faktisk omvårdnad. Tanken i konventionen är att en eventuell tvist om vårdnaden ska prövas sedan barnet har återförts.

Tillämpningen av grunderna för vägran av överflyttning

11. En överflyttning av barnet får vägras om det när ansökan om överflyttning görs har gått minst ett år från det olovliga bortförandet eller kvarhållandet och barnet har funnit sig till rätta i sin nya miljö (12 § 1 i 1989 års lag och artikel 12 andra stycket i konventionen). Vidare kan en överflyttning vägras om det finns en allvarlig risk för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas eller för att barnet annars försätts i en situation som inte är godtagbar (12 § 2 och artikel 13 första stycket b). En överflyttning kan också vägras om barnet motsätter sig överflyttningen och har nått en sådan ålder och mognad att viljan bör beaktas (12 § 3 och artikel 13 andra stycket). Slutligen får en överflyttning vägras om den inte skulle vara förenlig med grundläggande principer om skyddet för mänskliga fri- och rättigheter (12 § 4 och artikel 20).

12. Som framgår av det föregående ska det enligt konventionen ske en snabb handläggning av ärendet, och vägransgrunderna är utformade utifrån den förutsättningen. I konventionen får även anses ligga att vägransgrunderna i normalfallet ska tillämpas med en viss restriktivitet.

13. I vägransgrunderna finns det ingen allmän bestämmelse om att hänsyn ska tas till barnets bästa. Enligt FN:s konvention år 1989 om barnets rättigheter ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn (artikel 3). I barnkonventionen föreskrivs att konventionsstaterna därför ska vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet (artikel 11). Bakom barnkonventionen och 1980 års Haagkonvention ligger alltså samma grundläggande synsätt, nämligen att ett olovligt bortförande ska förhindras och att barnet snabbt ska återföras till sin hemmiljö. Vägransgrunderna i Haagkonventionen ger uttryck för den bedömning av barnets bästa som ska göras i situationer av detta slag. Som Lagrådet uttalade vid sin granskning av förslaget till 1989 års lag finns det möjlighet att vid

bedömningen av om barnet vid överflyttningen skulle försättas i en situation som inte är godtagbar beakta om en verkställighet uppenbart skulle strida mot barnets bästa (12 § 2 i 1989 års lag och artikel 13 första stycket b i Haagkonventionen; jfr prop. 1988/89:8 s. 54).

14. En överflyttning kan, som framgått, även vägras om den inte skulle vara förenlig med grundläggande principer om skyddet för mänskliga fri- och rättigheter. Den enskildes rätt till familjeliv är skyddad av artikel 8 i Europakonventionen; rättigheten gäller i såväl barnets som båda föräldrarnas intresse. Rätten till familjeliv ska tolkas i ljuset av barnkonventionen och 1980 års Haagkonvention. Också enligt Europakonventionen gäller därför att ett barn som olovligen har förts bort till ett annat land eller som olovligen hålls kvar där skyndsamt ska återföras till sitt hemvistland. Europadomstolen har uttalat att en överflyttning dock inte får ske automatiskt utan att förhållandena i det enskilda fallet ska beaktas (se vidare t.ex. Europadomstolens dom Šneersono och Kampanella mot Italien, nr 14737/09, p. 85).

15. Det övergripande syftet med 1980 års Haagkonvention är att skydda ett barn från de skadliga effekterna av att bli uppryckt från en invand miljö, där barnet får sin omvårdnad och där det har sin sociala och känslomässiga förankring. När barnet med stöd av konventionen överflyttas från en förälder hos vilken det har vistats en viss tid, kommer naturligtvis även detta att i någon mån rubba barnets trygghet. Detta har också beaktats vid tillkomsten av konventionen (jfr NJA 2008 s. 963). Med tiden kan emellertid situationen ha blivit sådan att det skulle innebära en allvarlig risk för barnet att på nytt tvingas bort från sin hemmiljö. I ett sådant fall kan det, beroende på de närmare förhållandena, föreligga grund för att vägra överflyttning med stöd av 12 § 2 i 1989 års lag. Konventionen ger stöd för att tidsfaktorn ska ha betydelse för frågan om överflyttning kan vägras (se t.ex. artikel 12).

16. Utgångspunkten är att en överflyttning är till barnets bästa och ska ske. För att en överflyttning ska kunna vägras med stöd av 12 § 2 i 1989 års lag bör det krävas att det av objektiva omständigheter framgår att det finns en allvarlig risk för att överflyttningen skadar barnets hälsa eller annars försätter det i en situation som inte är godtagbar. En bedömning av om det finns förutsättningar för att vägra överflyttningen får göras utifrån vad som är utrett om familjesituationen och övriga förhållanden i det enskilda fallet. Av betydelse är omständigheter som barnets ålder och utveckling, barnets anknytning till föräldrarna, familjen och andra och barnets sociala och känslomässiga förankring i övrigt. Rätten har ett ansvar för att prövningen görs nyanserat trots kravet på skyndsam handläggning.

Bedömningen i detta fall

17. Högsta domstolen har tagit del av de förhör som har hållits med HU och SS samt med HU:s vän MH, med SS:s mor BBS och bror DS och med förskoleläraren JA. Som skriftlig utredning har åberopats bl.a. intyg från läkare, psykologer, barnsjuksköterska och förskolelärare.

18. 1980 års Haagkonvention förutsätter att ett ärende om överflyttning handläggs skyndsamt. Det framstår i detta avseende som ett misslyckande att Stockholms tingsrätts beslut den 31 mars 2010 inte kunde verkställas.

19. L är nu drygt sex år. Hon har bott med sin mor SS i Sverige i mer än fyra år. Under den tiden har hon träffat sin far bara vid enstaka tillfällen, och hon har inte någon annan utvecklad social förankring i Turkiet. L har två yngre bröder i familjen i Sverige. Hon går i förskola, har många kamrater och lever i en trygg hemmiljö här. Av utredningen framgår att det finns en allvarlig risk för att det skulle skada L:s psykiska hälsa om hon i dag skulle få lämna sin

invanda miljö och överflyttas till sin far i Turkiet. Som hovrätten har funnit föreligger det därför hinder mot överflyttning enligt 12 § 2 i 1989 års lag.

20. SS vinner målet, men hon gör detta huvudsakligen eftersom Stockholms tingsrätts beslut den 31 mars 2010 inte kunde verkställas. Omständigheterna i målet är sammantaget sådana att parterna enligt grunderna för 18 kap. 3 § rättegångsbalken bör stå sina egna kostnader.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Marianne Lundius, Göran Lambertz, Johnny Herre, Martin Borgeke och Dag Mattsson (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Anna Eleblad